

УДК 930-2:929.651 «1561»

Володимир Поліщук
(Київ)

ЗАЯВА ЯНА ЯКУБОВИЧА МОНТОВТА ПРО ВТРАТУ ПЕЧАТКИ, ПОДАНА ДО ЛУЦЬКОГО ЗАМКОВОГО УРЯДУ 1561 РОКУ, В КОНТЕКСТІ ГЕРБОТВОРЕННЯ

Герой документа, що нижче публікується, Ян Якубович Монтовт († 1570) — спадкоємець численних маєтків на Волині і останній представник волинської гілки литовського роду Монтовтів, власне єдиного роду на Волині, литовське коріння якого простежуються безсумнівно¹. Від родової резиденції — замку Коблин Монтовт писався в документах відтопонімичним прізвищем Коблинський. Крім Коблина до його спадщини належали такі поселення як Дубляни, Золочів, Бискупичі, Липая, Лишня, Млинов, Новий Став, Озліїв, Пекалів, Беневщина й Оршичин.

Такий потужний спадок дістався волинському аристократу від його діда — луцького старости Михайла Монтовтовича (1463–1477), який згодом був піднесений на центральний уряд троцького каштеляна і новгородського намісника, і батька — кременецького старости Якуба Михайловича Монтовта (1508–1529)², який за переписом литовсько-руського війська 1528 р. у складі волинського ополчення виставляв чотирьох озброєних вершників, що на той час дорівнювало 32 селянським службам.

Рід Монтовтів належав до значних литовських родів, представники якого входили до великокнязівської ради за Казимира Ягелона (1440–1492). Рід піднявся завдяки кар'єрі жмудського старости на ім'я Монтовт у першій половині XV ст. (зг. 1431, 1438 рр.) (ім'я згодом закріпилося як родове прізвище). За ревізією Луцького замку 1545 р. маєтки Монтовтів

¹ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). Видання друге, переглянуте і виправлене. — К., 2008. — С. 158.

² Urzędnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy / Oprac. M. Wolski. — Kórnik, 2007. — S. 62, 95.

(Дубляни, Бискупичі, Лишня, Оршичин, Липая, Новий Став, Млинів, Золочів)³ знаходилися у володінні удови кременецького старости і матері Яна Монтовта Маргарити⁴. Тобто на цей час володіння ще не перейшли до сина Яна.

У Яна Монтовта були брат Андрій та сестри Марина і Ганна. Дочку Ганну, яка народилася у 1547 р., Ян Монтовт мав від першого шлюбу з Оленою Андріївною, дочкою дяка (писаря) великокнязівської канцелярії і дворянина Андрія Мацковича⁵. Удруге, після смерті першої дружини, Ян Монтовт одружився з княжною Барбарою Олександрівною Порицькою, але шлюб виявився бездітним для старого Монтовта, який невдовзі і помер, відписавши спадщину дружині і залишивши бездітну дочку, двічі княгиню, ні з чим, утретє заміжно за поляком Казимиром Ледницьким⁶.

Непроста доля дочки Яна Монтовта Ганни, яку можна порівняти хіба що з долею такої же нещасливої княжни Гальшки Іллівни Острозької, викликала особливий інтерес у істориків. Сюжети з її драматичної біографії, відображеної на сторінках гродських і земських книг, стали предметом не тільки наукової систематизації фактів, але й художнього зображення під пером Ореста Левицького⁷. Доля Ганни Монтовт відбила у собі вигасання гілки Монтовтів на Волині, власне перипетії розподілу спадщини та переходу її по лінії шлюбних зв'язків до інших волинських родів. Ганна Монтовт, не маючи братів, як продовжувачів роду по чоловічій лінії, стала заручницею своєї спадщини — ласим шматком для заможних претендентів, які підбиралися у шлюбні партнери за рівнем у соціальній ієрархії.

Згідно з документом, що публікується, 29 червня 1561 р. Ян Якубович Монтовт вніс заяву до луцьких замкових книг про втрату власної гербової

³ Литовська метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року. / Підгот. В. Кравченко. — К., 2005. — С. 150, 154, 156, 161, 166, 187.

⁴ Boniecki A. Poczec rodów w Wielkiem Księstwie Litewskiem w XV i XVI wieku. — Warszawa, 1887. — S. 188–189; Petrauskas R. Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje — XV a. Sudėtis — Struktūra — Valdžia. — Vilnius, 2003. — С. 263.

⁵ Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII wieku. Spisy / Oprac. H. Lulewicz i A. Rachuba. — Kórnik, 1994. — S. 107.

⁶ Яковенко Н. Українська шляхта. — С. 338; Ворончук І. Родоводи волинської шляхти XVI — першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела). — К., 2009. — С. 84, 265.

⁷ Левицький О. Ганна Монтовт. Історична повість // На переломі: друга половина XV–XVI ст. / Упоряд. і передмова О. Русиної. — К., 1994. — С. 96–152 (Перше вид.: Левицький О. Ганна Монтовт. — К., 1926).

печатки. Заяву приймав писар луцького замкового уряду Василь Дешковський — служебник луцького старости князя Богуша Федоровича Корецького, також старости вінницького і брацлавського. Запис зберігся до нашого часу в луцькій замковій книзі за грудень 1560–1561 рр.⁸ Цей текст становить неабияку цінність в контексті вивчення руської і литовської гербової традиції, а також руської сфрагістичної та геральдичної термінології.

Заяви князів, панів і зем'ян (бояр-шляхти) про зникнення печаток у XVI ст. є вкрай рідкісними і потребують спеціальної систематизації. Серед історіографічного доробку варто відзначити важливу роботу білоруського вченого Анатолія Цітова⁹, а також розвідку литовської дослідниці Раймонди Рагаускене про окремі аспекти функціонування печаток князів, панів і бояр-шляхти Великого князівства Литовського у XVI ст. В статті систематизовано заяви щодо загублених і віднайдених печаток, внесених їхніми власниками до Литовської Метрики¹⁰. Дослідниця зібрала інформацію про понад п'ятдесят таких заяв за період 1529–1581 рр. Серед тих, хто поквапився сповістити про прикрий випадок і отримати юридичний захист від підробок чимало іменитих осіб, серед яких ми зовсім не знаходимо волин'ян. Очевидно, у нашому випадку Яну Монтовту не було потреби їхати в далеке Вільно для засвідчення своєї втрати у книгах великокнязівської канцелярії, адже це можна було зробити під боком — у канцелярії повітового замку, яка до судово-адміністративних реформ 1564–1566 рр. іменувалася замковим урядом.

Запис урядової книги, що публікується, висвітлює правову площину побутування гербових печаток, їхню роль в правосвідомості волинської шляхти, як обов'язкового елемента правової дії. Урядовий запис було викликано звичайною правовою потребою — засвідчити факт зникнення важливого атрибуту юридичної чинності писаного права. Адже власною гербовою печаткою засвідчувалися усі документи від імені сторони як правового суб'єкта. Власне урядовий запис, внесений до замкових книг, мав

⁸ Центральний державний історичний архів України у місті Києві, ф.25, оп.1, спр.3, арк.140 зв. — 141.

⁹ Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі: Нарысы сфрагістыкі. — Мінск, 1991. — С. 158–171.

¹⁰ Ragauskienė R. Keletas faktų apie spaudą XVI a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoro gyvenime (pagal Lietuvos Metrikos medžiagą) // LDK: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Mokslinės konferencijos "Konstantino Avižonio skaitymai", vykurius 1999 m. balandžio 20 d. Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultete, medžiaga. — Vilnius, 2001. — P. 12–22.

на меті оприлюднити факт зникнення печатки, аби унеможливити в майбутньому здійснення протиправних дій для підробки юридичних документів від імені Яна Монтовта: “постерегаючи его мл в томъ шкоды своєм, абы са под тою печатю листы якіє іменемъ его мл писаные не показали...”.

Випереджаючи можливі випадки підробок, Ян Монтовт підкреслив норму правочинності своїх документів, які мають бути не тільки скріплені його печаткою, але й підписані власною рукою, що було обов'язковою нормою у Великому князівстві Литовському на середину XVI ст. — прикладання печатки мало супроводжуватися підписом: “...а хотя ж бы са которые листы іменемъ его мл писаные *от* того часу страченя печати под тою печатю показати мели, в которых не будет подпису влостивое руки его мл., тые листы моцы жадное ни перед которым правом мети не будут”.

П'ять таких фактів про втрату печаток (власне, три, бо решта два — це приклади крадіжки печаток) наведено у праці Анатолія Цітова, який підсумував, що “усі подібні заяви зводилися до однієї — головної мети — довести до відома відповідних інстанцій факт страти печатки, аби уникнути і випередити використання її на шкоду законному власнику”¹¹. Пересторога щодо підробок печаток була цілком виправданою. Чудовою ілюстрацією цьому можуть служити документи, нещодавно опубліковані Владиславом Безпальком¹². Зокрема, виявлення унікального факту про те, як луцький золотар (ювелір) Блашко підробляв печатки для Матфії Єло Малинського, якого було звинувачено на суді у підробці боргових розписок на значні суми грошей у 1581 р. За зізнанням самого різчика печаток Матфій Єло Малинський викликав його до себе в маєток, де майстер майже під примусом вирізав для Малинського чотири печатки, узявши за взірець їхні відбитки на якомусь документі, наданому золотареві Малинським¹³. Свідчення справді унікальне, адже воно демонструє загальну схему замовлення та виготовлення печаток (а також і прикрас) волинською шляхтою у другій половині XVI ст.

У зв'язку з цим надзвичайної ваги набирають оригінали листів, скріплених печаткою Яна Монтовта до і після 29.06.1561 — часу заяви про її зникнення, але, на жаль, такі оригінали нам поки що невідомі. Зрозуміло,

¹¹ Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі. — С. 159.

¹² Безпалько В. Фальшування печаток та документів у Луцькому повіті 1581 року // Український історичний збірник. — Випуск 13. — К., 2010. — С. 166–172.

¹³ Безпалько В. Фальшування печаток та документів. — С. 172.

що невдовзі мав би з'явитися новий сигнет. Було би цікаво порівняти відбитки печаток до і після 29.06.1561. Чи справді у Монтовта з'явилася нова печатка? Чи він користувався якоюсь іншою? На жаль, історикам надто рідко випадає нагода досліджувати безпосередньо самі матриці печаток руської і литовської шляхти XVI ст. Доводиться покладатися в основному на відбитки печаток на самих документах — завішених на шнурах воскових на пергамені або притиснених під кустодією на папері.

Рідко коли печатки переживали свого власника і не відправлялися на переплавку спадкоємцями. У день поховання Яна Монтовта у 1570 р., як це художньо зобразив Орест Левицький, “возний узяв з рук удови іменну печать небіжчика, показав її присутнім, щоб вони посвідчили, що то, власне, його герб на ній, потім “збив” її молотком (вона була з м'якого золота), так що нарису не стало й сліду, і тоді повернув її вдові. Це робилося для того, щоб ніхто не міг користуватись печаттю померлого для фальшування яких листів під його йменням”¹⁴.

В нашій публікації запису про втрату печатки найбільший інтерес становить гербова належність Яна Монтовта та описання герба мовою оригіналу, тобто руською — офіційною мовою ВКЛ. Звернімося до ключових слів документа, що публікується — опису гербу, що надає цьому запису надзвичайної цінності для сфрагістики і геральдики. Адже традиція у Великому князівстві Литовському не сформувала руськомовних гербівників з детальним блазонуванням зображень, як це було у Західній Європі і у Короні Польській (Ян Длугош, Бартош Папроцький). В заяві опис зображення герба на печатці визначено лаконічно — за формою і змістом зображення: “под гѣрбомъ его топором, лососѣм и трѣма врубы”.

Такими чином бачимо багатоскладовий герб Яна Монтовта, викарбований на його печатці. Доки не буде знайдено відбитку з оригіналу, залишатиметься питання про повноту цього герба, адже зазвичай подібні гербові конструкції утворювано з чотирьох складових — власне, батьківський, материнський і два герби бабусь. На жаль, документи не дають нам інформації аби визначити, до якого роду належала мати Яна Монтовта Маргарита і яким гербом користувалася. І використання гербів з “лососѣм” чи “трѣма врубы” не проллють остаточно світло, адже гербами з подібними зображеннями користувалося чимало визначних литовсько-руських родин.

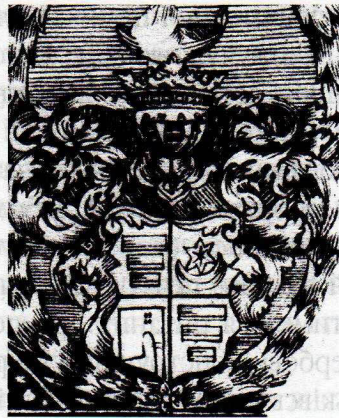
¹⁴ Левицький О. Ганна Монтовт. — С. 126.

Те що у Яна Монтовта існував чотирискладовий герб, має становити неабиякий інтерес для геральдики і сфрагістики литовсько-руської шляхти і потребує подальшого дослідження. Адже подібні геральдичні конструкції зі своєрідними генеалогічними програмами становили одну з характерних особливостей литовсько-руської геральдики цього періоду. Для прикладу наведемо герб канцлера ВКЛ Остафія Воловича з віленського видання “Збірник повчань” 1585 р., що складається з чотирьох частин, дві з яких зайнято гербом з зображенням трьох врубів¹⁵. Подібну конструкцію спостерігаємо також у гербі Лаврина Древинського, розміщеного у виданні 1622 р., в якому навскісне зображення трьох врубів розміщено також у двох частинах, поруч з гербами Топор і Леліва¹⁶.

Каспер Несецький подає інформацію про жемайтійський рід Монтовтів гербу Побог, на якому зображено підкову під хрестом¹⁷. Але в даному випадку маємо справу з цілком іншим родом Монтовтів, які з волинськими не мають жодного споріднення. Втім, тотожність прізвищ призвела до певної плутанини між цими родами. Зокрема, той же Несецький помилково зарахував до Монтовтів гербу Побог київського воєводу Юрія Монтовтовича гербу Топор¹⁸. В гербовнику Кояловича герб

мал.1: герб Остафія
Воловича 1585 р.

мал.2: герб Лаврина
Древинського 1622 р.

¹⁵ Цітоў А. Геральдыка Беларусі. — Мінск, 2010. — С. 48.

¹⁶ Цітоў А. Геральдыка Беларусі. — С. 50.

¹⁷ Niesiecki K. Herbarz Polski / Wyd. J. N. Bobrowicz. — Tom VI. — Lipsk, 1840. — S. 457.

¹⁸ Niesiecki K. Herbarz Polski. — Tom VI. — S. 457.

жемайтійських Монтовтів фігурує під назвою Побог відмінний (підкова кінцями додолю під хрестиком, лівий кінець підкови пронизує стріла вістрям вліво)¹⁹.

Розглянемо детальніше складові елементи гербу Яна Якубовича Монтовта, описаного у заяві про зникнення печатки.

Герб Топор. Міститься в “*Insignia seu Clenodia Regni Poloniae*” Яна Длугоша серед 178 гербів Корони Польської. В ілюстрованій версії цього гербовника середини XVI ст., що відомий під назвою “*Stemmata Polonica*”, герб “*toro alias Searza*” зображено в ренесансовій стилізації²⁰. У Бартоша Папроцького, який посилався на Яна Длугоша, герб описано як білий топор на червоному полі, з додатком переліку численних польських родин (литовсько-руські не зазначені)²¹. Проте, ні Бартош Папроцький ні Окольський про рід Монтовтів не згадували. У Короні Польській герб уживало близько 220 шляхетських родин. Герб добре описано в класичній геральдичній літературі²².

На терени Великого князівства Литовського і Руського герб Топор, як і значне число інших польських гербів, потрапив 1413 р. у результаті укладення Городельської унії — до гербової спільноти Топор було адаптовано господарського маршалка Івана Бутрима пана з Жирмунів²³. Його печаткою було засвідчено городельські акти, як польської так і литовської сторони. У першому випадку відбиток зберігся до сьогодні — з зображенням топора в іспанському щиті²⁴. Про наявність печатки при акті литовської сторони повідомляють геральдичні виписи Яна Замойського — “*sigillum*

¹⁹ Kojalowicz W. Herbarz rycerstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego zwany Compendium. — Kraków, 1897. — С. 222.

²⁰ Stemmata Polonica. Rękopis Nr. 1114 klejnotów Długosza w bibliotece Arsenatu w Paryżu. Wydała Helena Polackówna. — Lwów, 1926. — S. 34.

²¹ Herby rycerstwa polskiego przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r. p. 1584 / Wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego. — Krakow, 1858. — S. 58–104.

²² Niesiecki K. Herbarz Polski / Wyd. J. N. Bobrowicz. — Tom IX. — Lipsk, 1840. — S. 94; Okolski S. Orbis Polonus. — Tom II. — Kraków, 1642; Piekosiński F. Heraldika Polska wieków średnich. — Kraków 1899. — S. 162–165.

²³ Petrauskas R. Lietuvos diduomenė. — С. 220–221; Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. 1385–1791. — Kraków, 1932. — С. 69 (“Topori Butrim”).

²⁴ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Perg. 43; Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. — С. 52; Semkowicz W. O litewskich rodach bojarskich // Rocznik Towarzystwa heraldycznego. — Tom V. — С. 47, 57.

sertimum Topor”²⁵. Подібне зображення було вміщено також на пізнішій печатці Івана Бутрима від 1422 р.²⁶

Певний генеалогічний зв'язок з панами Бутримами мали, судячи з володіння часткою Жирмунів,²⁷ пани Монтовтовичі²⁸. На печатці солецького державці Олександра Монтовта²⁹ 1422 р. топор вістрям вліво було розміщено безпосередньо в полі печатки³⁰. А на його пізнішій печатці від 1430–1434 рр. топор було спрямовано вістрям додолу³¹. На печатці його онука — кременецького намісника (1502–1507) і київського воеводи (1507–1508) Юрія Михайловича Монтовтовича від 1505 р. герб Топор перебував в щиті півкруглої форми³². Його пізніша печатка від 1508 р. має подібне зображення в щиті німецької геральдичної форми³³. Так само, як і на печатці кременецького намісника (1508–1529) Якуба Михайловича Монтовтовича,³⁴ батька героя нашого документа.

Герб з зображенням лосося. Йдеться, очевидно, про герб, що відомий у польський традиції як герб Вадвич (Wadwicz — щит розтято:

²⁵ AGAD, Archiwum Zamoyskich, Sygn. 33, st. 652; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne // Studya, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego. — Tom VII. — Kraków, 1907. — n. 59.

²⁶ Nowak P., Pokora P. Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju Mełneńskiego z 1422 roku. — Poznań, 2004. — С. 87.

²⁷ Semkowicz W. O litewskich rodach bojarskich // Rocznik Towarzystwa heraldycznego. — Tom V. — С. 49.

²⁸ Любавский М. Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания Первого Литовского Статута. — М., 1892. — С. 349; Petrauskas R. Lietuvos diduomenė. — С. 262–264.

²⁹ Petrauskas R. Lietuvos diduomenė. — С. 262.

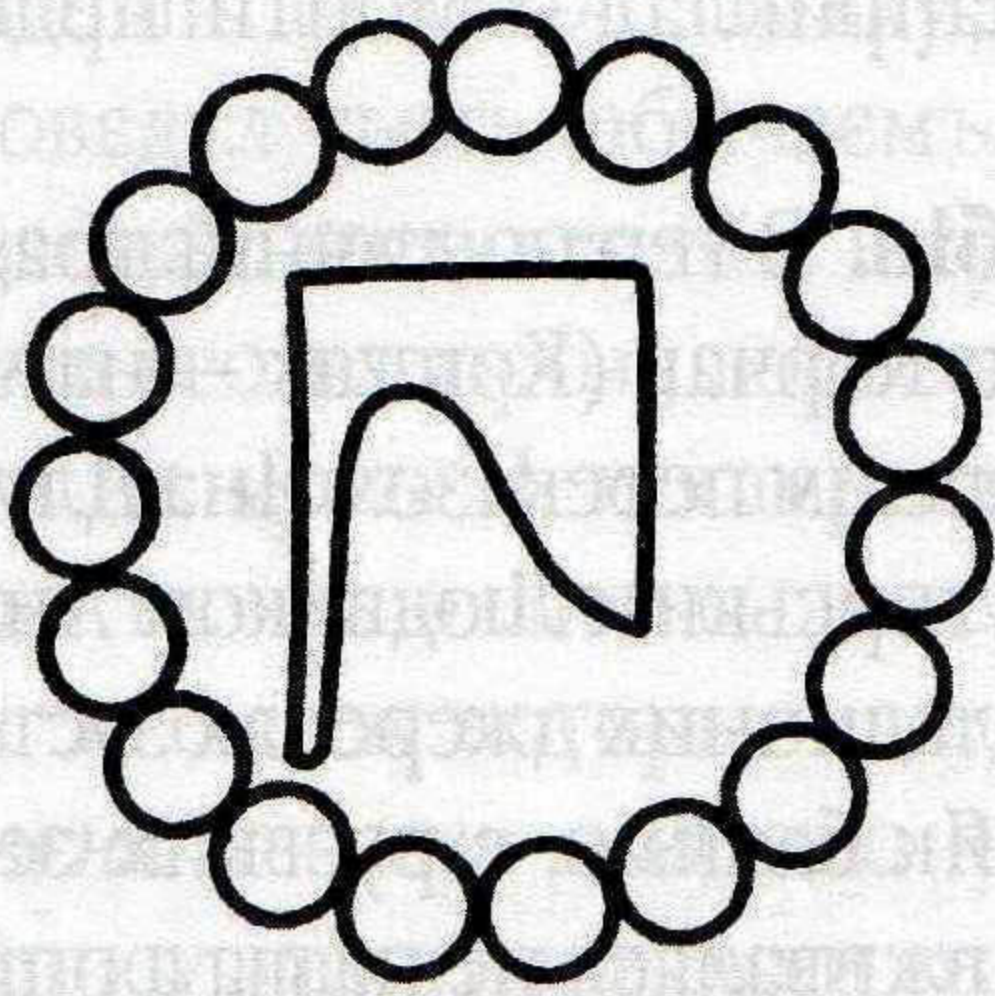
³⁰ Nowak P., Pokora P. Dokumenty strony polsko-litewskiej. — С. 89.

³¹ AGAD, Archiwum Zamoyskich, Sygn. 33, st. 667, 693; Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie (BCz), Perg. 374; Perg. 392; Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne. — n. 369, 939; Piekosiński F. Heraldika Polska wieków średnich. — S. 163; Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. — С. 101, n. 61.

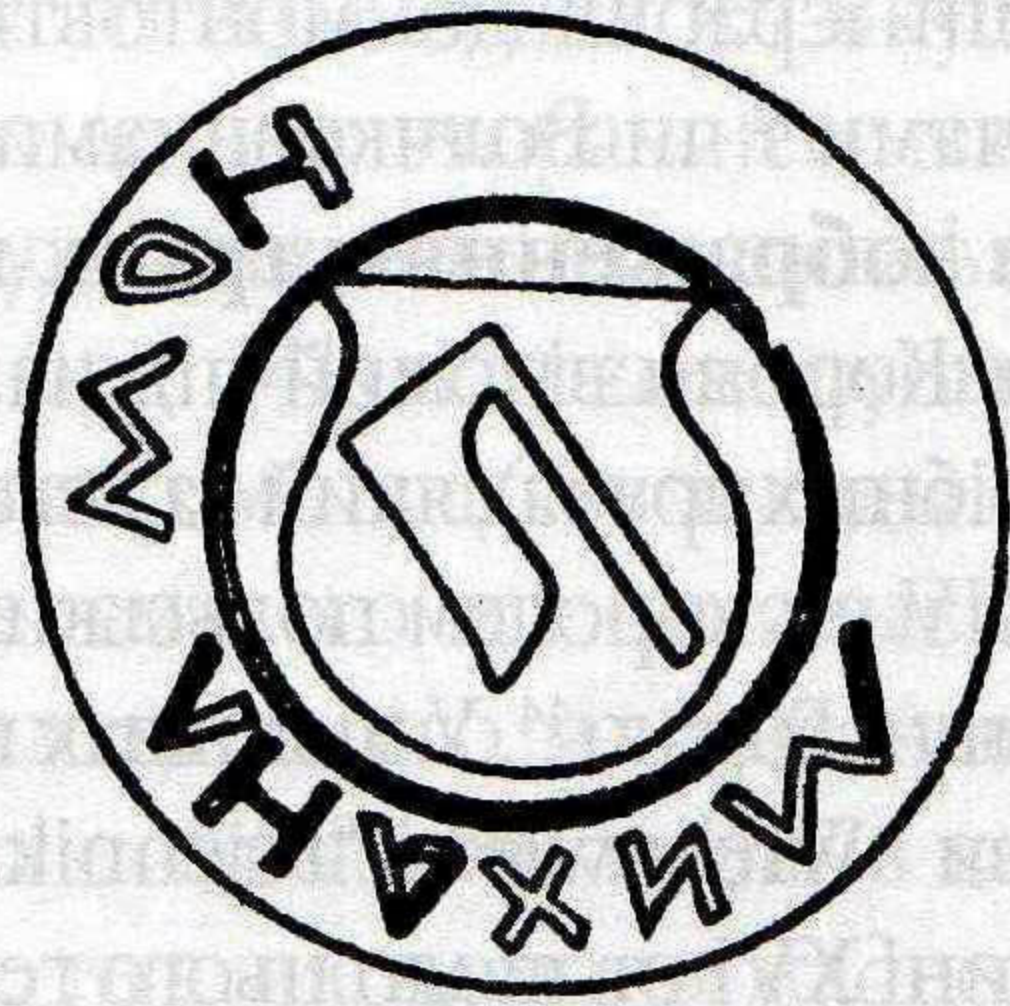
³² Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie, Teka II, Plik 6; Arhiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie / Wyd. nakładem właściciela pod kier. Z.L. Radziwińskiego przy współudziale P. Skobelskiego i B. Gorcza-ka. — Tom I. — Lwów, 1877. — С. 131.

³³ Центральний державний історичний архів України у місті Києві (ЦДІАК), ф.220, оп.1, спр.645, арк.1; Алфьоров О., Однороженко О. Українські особові печатки XV — XVII ст. за матеріалами київських архівосховищ. — Харків, 2008. — С. 106.

³⁴ APK, Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie, Teka II, Plik 23.

мал.3: печатка пана
Олександра Монтовта
1422 р.

мал.4: печатка пана
Якуба Михайловича
Монтовтовича 1512 р.

перша частина червона, друга срібна, з двома лососями зворотних кольорів). Бартош Папроцький в гербовнику 1584 р., переказуючи Яна Длугоша, писав, що герб мав походження з Німеччини, який було адаптовано польськими шляхетськими родами³⁵. Міститься в “*Insignia seu Clenodia Regni Poloniae*” Яна Длугоша³⁶. На Литві герб з’явився внаслідок Городельської унії. Власне у 1413 р. на Городельському з’їзді до цього гербу було прийнято рід Петра Монтигирдовича³⁷. Як писав Бартош Папроцький, у Великому князівстві Литовському багато з вельможних родів вживали цей герб³⁸. Сучасні дослідники нараховують близько двадцяти родів, зокрема таких як Адамовичі, Анцевичі, Борейші, Монтигирдовичі, Нарушевичі, Станкевичі та інші³⁹. На думку Олега Однороженка⁴⁰, можна хіба що обережно припустити, що герб Вадвич міг потрапити до багатоскладового герба Яна Якубовича Монтовта внаслідок спорідненості волинських Монтовтів з представниками одного з аристократичних литовсько-руських родів, що уживали гербу Вадвич і були близькими

³⁵ Paprocki B. *Herby rycerstwa polskiego*. — S. 644.

³⁶ *Stemmata Polonica*. — S. 63.

³⁷ Piekosiński F. *Heraldika polska wieków śriednich*. — S. 168.

³⁸ Paprocki B. *Herby rycerstwa polskiego*. — S. 644.

³⁹ Вялікае Княства Літоўскае. Энцыклапедыя ў двух тамах. — Том I. — Мінск, 2005. — С. 366.

⁴⁰ Принагідно щиро дякую Олегу Однороженку за консультації при написанні цієї статті.

у соціальній ієрархії до Монтовтів, наприклад — Монтигирдовичами⁴¹, Нарушевичами⁴² чи Волчковичами⁴³.

Герб з зображенням трьох врубів. В геральдичній традиції руських земель Корони відомий під назвою Корчак (Korczak — на червоному полі три срібних вруба), який за легендарним переказом Яна Длугоша було надано у XIV ст. королем польським і угорським Людвиком Анжуйським Дмитру пану з Гораю⁴⁴. У пізніших геральдичних джерелах зустрічаються також назви “Wrebowie” і “Psienniki”⁴⁵. Як бачимо, в руських землях ВКЛ ще у середині XVI ст. щодо цього герба вживалася не назва а описова форма — “три вруби”. В документі 1581 р., опублікованому Владиславом Безпальком, бачимо подібний опис цього герба: “Блашко поведил: Паметаю две печати были, три врубы на одной, зъ гелму три пере струсихъ”⁴⁶.

На завершення зазначимо, що поступове накопичення актового матеріалу, в якому висвітлюється побутування гербових печаток як елементу публічно-правових процедур, а особливо оригінальна руськомовна термінологія знакової системи, дозволить глибше з'ясувати творення гербової традиції литовської і руської шляхти від покоління до покоління в контексті історичних зміни, а часто-густо розриву культурних традицій.

Публікація документа

31. Того ж м(є)с(є)ца июн кѣѣ [29] днѣя.

Вне бытности пана Бориса Ивановича Совы, подстаростего луцкого, на местцы его Василии Дешковскии, писар замьку Луцкого.

⁴¹ Kojalowicz W. Compendium. — С. 318.

⁴² Rej M. Zwierzyniec. — Kraków, 1562. — С. 94; Rej M. Zwierzyniec. — Kraków, 1574. — С. 94; Paprocki B. Gniazdo cnoty. — С. 1173; Kojalowicz W. Compendium. — С. 318.

⁴³ Paprocki B. Gniazdo cnoty. — С. 1173; Kojalowicz W. Compendium. — С. 320.

⁴⁴ Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. — S. 677–692; Niesiecki K. Herbarz Polski / Wyd. J. N. Bobrowicz. — Tom V. — Lipsk, 1840. — S. 223–227; Piekosiński F. Heraldika polska wieków śrzednich. — S. 76.

⁴⁵ Piekosiński F. Heraldika polska wieków śrzednich. — S. 82.

⁴⁶ Безпалько В. Фальшування печаток та документів. — С. 172. Цікаво, що Несецький (Niesiecki K. Herbarz Polski. — Tom V. — S. 224), повторюючи Кояловича, зауважив, що у Великому князівстві Литовському багато шляхетських родів користуються цим гербом, але з дещо відмінним зображенням, зокрема, у наполомнику замість фігури “вижла” (мисливської собаки угорської породи) було вміщено три страусових пера, що ми і бачимо у документі, опублікованому В. Безпальком.

Приїхавши до врадѣ замьку Луцкого его мл пан Ян Якубович Монтовт⁴⁷, оповѣдал тымъ обычаємъ, што ж, деи, вчораиного часу м(є)с(є)-ца июн двадцат осмого днѣя, в субботу, згинулъ в него сыгнѣт золотыи под гербомъ его топором, лососем // (арк. 141) и трема врубы, которого отискати не могъ. И, постерегаючи его мл в томъ шкоды своєї, абы са под тою печатю листы якиє именемъ его мл писаныє не показили, а хота ж бы са которые листы именемъ его мл писаныє от того часу страченя печати под тою печатю показати мели, в которых не будет подпису влостивое руки его мл., тые листы моцы жадное ни перед которым правом мети не будут.

И просил его мл, абы то было записано. А так я тоє оповѣданє его мл до книгъ замьковых записати казал.

ЦДІАК, ф. 25, оп. 1, спр. 3

(Луцька замкова книга 1560–1561 рр.),

арк. 140 зв. — 141.

⁴⁷ В оригіналі помилково написано “Монтонт”.

ЗМІСТ

Переднє слово	3
Від редакції	5
In nomine...	6

ПРОБЛЕМИ СФРАГІСТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Галубовіч В.

Сфрагістыка Беларусі канца ХХ — пачатку ХХІ стагоддзя.

Тэрміналагічная праблема	7
--------------------------------	---

Однороженко О.

Руська гербова печатка.

До пытання рэканструкцыі руськоі (української) сфрагістычнай та геральдычнай тэрміналогіі ХІV–ХVІІІ ст.	16
--	----

Перкун В.

Праблемы тэрміналогіі украінскай сфрагістыкі

(на прыкладзі <i>Vocabulaire international de la sigillographie</i> , Roma 1990).....	106
---	-----

Цітоў А.

Асноўная сфрагістычная тэрміналогія

і спроба перыядызацыі помнікаў беларускай сфрагістыкі.....	113
--	-----

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДІКА СФРАГІСТЫКІ

Гавриленко В.

Теоретыко-методологічныя засады сфрагістыкі.....	133
--	-----

Piech Z.

Współczesne badania sfragistyczne w Polsce.

Osiągnięcia i postulaty 160

КЛАСИФІКАЦІЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОПИС ПЕЧАТОК**Алфьоров О.**

Пломби дорогичинського типу:

методологічні рекомендації до опису та каталогізації 189

Nlebionek M.

Problemy opisu materiałów sfragistycznych

w polskich archiwach 222

Гречило А.

Розвиток сучасної української сфрагістики

та питання про класифікацію й описи печаток

і сучасні публікації їх каталогів 252

Груша О.

Насколько полным должно быть описание печати

при издании актовых источников эпохи Средневековья? 259

Сварник І.

Умови і стан збереження вислих печаток 298

Шаланда А.

Галоўныя праблемы фіксацыі і апісання гербавых пячатак 305

ПЕЧАТКИ ЗА АКТОВИМИ ДЖЕРЕЛАМИ**Александрович В.**

Свідчення острозьких золотарів

про підроблення печатки 1545 року 313

Безпалько В.

Справа 1581 року про фальшування печаток
у записах книг Луцького гродського суду 318

Поліщук В.

Заява Яна Якубовича Монтовта про втрату печатки,
подана до Луцького замкового уряду 1561 року,
в контексті герботворення 327

Ragauskienė R.

Tłoki pieczętnie Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVI w.
(na podstawie Metryki Litewskiej). Materiały do archeologii prawa 338

Тесленко І.

Заяви про загублені печатки і сигнети з книг
Володимирського гродського та Заславського замкового судів. 359

МАТЕРІАЛИ**Артюхін О.**

Формування типології князівської булли на прикладі печаток
Ярослава Мудрого та його нащадків другої половини XI ст.
(за матеріалами сфрагістичної колекції Музею Шереметьєвих) 367

Задорожнюк А.

Подільські печатки 1917–1920 рр.
із сфрагістичної колекції Музею Шереметьєвих 375

Скочиляс І.

Парафіяльні печатки Перемишльської греко-католицької єпархії
кінця XVIII — початку XX ст. 383

Сова А.

Актуальні питання вивчення печаток українських організацій
“Сокіл”, “Січ”, “Пласт” і “Луг” у Галичині (кінця XIX ст. — 1939 р.). 402

ХРОНІКА

Hlebionek M.

I Międzynarodowe seminarium sfragistyczne,
Kijów 19–20 listopada 2010 r. 428

Скорочення 434

Анотації 435

Відомості про авторів 447

Hlebionek M.
Problemy opisu materiałów sfragistycznych
w polskich archiwach 428

**Розвиток сучасної української сфрагістики
та питання про класифікацію її окремих печаток
і сучасні публікації їх каталогів** 435

Груша О.
Насколько жорна...
при издании...
Сварник І. 438

Дшалада А.
Головна проблема...
Скоричак І. 447

Александрович В.
Свідчення...
Сова А. 449

- С91 **Сфрагістичний** щорічник. — Випуск I. — К.: НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Інститут спеціальних історичних дисциплін Музею Шереметьєвих, 2011. — 456 с. : іл.
ISBN 978-966-8684-85-2

У першому випуску «Сфрагістичного щорічника» представлено роботи науковців з України, Білорусі, Польщі та Литви, присвячені питанням сфрагістичної термінології, способів опису та каталогізації печаток, стану збереження вислих печаток, розгляду теоретичних і методологічних засад сфрагістики як спеціальної історичної дисципліни, перспектив розвитку печаткознавства та ін.

УДК 930-2 Сфрагістичний щорічник
ББК Т 2

Інститут української археографії
та джерелознавства
ім. М.С.Грушевського НАН України

Інститут спеціальних історичних дисциплін
Музею Шереметьєвих

Ефрагістичний щорічник

випуск I

